

УДК 821.161.2

СТРИЙЩИНА У НАУКОВО-КРАЄЗНАВЧІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ІВАНА ФРАНКА

Володимир ГАЛИК

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка
кафедра всесвітньої історії

У статті досліджується науково-краєзнавча діяльність Івана Франка на теренах Стрийщини. Особлива увага привертається характеристичні зв'язків вченого з просвітянами краю, акцентується увага на сфері наукових зацікавлень дослідника. Встановлено, що наукова діяльність Івана Франка на теренах Стрийщини була різноплановою. Тут він віднайшов кілька манускриптів та рукописних книг XVI – XVII ст., здійснив етнографічну експедицію з метою вивчення етнографічно-фольклорних особливостей краю. Чимало перлин народної мудрості було зафіксовано вченим на теренах Стрийщини, записано велику кількість коломийок та опрацьовано чимало етнографічного матеріалу.

Ключові слова: Іван Франко, Стрийщина, науково-краєзнавча діяльність, історико-краєзнавчий матеріал, етнографічно-фольклорний матеріал.

На сьогодні актуальним у франкознавчій науці є дослідження науково-краєзнавчої діяльності Івана Франка, оскільки саме він у другій третині XIX ст. знаходився біля витоків галицького краєзнавства¹. Протягом свого життя він активно займався вивченням історико-краєзнавчих та етнографічно-фольклорних матеріалів, які віднаходив на теренах Стрийщини. Населені пункти цього краю І. Франко часто відвідував ще під час навчання у Дрогобицькій гімназії та Львівському університеті. Тут дослідник часто бував у Л. Шанковського, М. Рошкевича, Я. Тарнавського, О. Нижанківського з якими обговорював свої наукові захоплення, ділився власними переконаннями, вів тісну співпрацю на науковій та краєзнавчій ниві та підтримував із ними тісні зв'язки.

Порушувана нами тематика фрагментарно оглядалася різними дослідниками. Зокрема, в центрі їх зацікавлення перебували окремо взяті, загальні проблеми, без спеціальних акцентів на науково-краєзнавчу діяльність Івана Франка на Стрийщині. Взаємозв'язки І. Франка з просвітянами краю та пошуково-наукову й дослідницьку роботу Івана Франка на просторах Стрийщини виокремлюються у наукових та науково-популярних нарисах Л. Шанковського², Г. Дем'яна³, Р. Пастуха⁴, та багатотомних працях Р. Горака та Я. Гнатива⁵. У книзі “Нетрадиційний погляд на життя і творчість Каменяра (Франко – рибалка і художник слова)” Т. Присяжний, П. Присяжний і В. Бандура продемонстрували Франкові знання природи окремих населених пунктів Стрийщини⁶.

Про перше перебування І. Франка на Стрийщині, зокрема в її окремих населених пунктах, можемо довідатися з листа І. Франка до М. Драгоманова від 26 квітня 1890 р. З його змісту випливає, що після закінчення сьомого класу гімназії в період канікул І. Франко “перший раз не поїхав додому пасти худобу

та помагати при збірці сіна і збіжжя”⁷, а відправився залізницею до Стрия (залізницю з Хирова до Стрия відкрито 31 грудня 1872 р. і це був перший залізничний шлях, який тягнувся до Стрия. Шлях Львів – Стрий – Лавочне побудовано в 1873-1874 рр., а шляхи Стрий – Станиславів і Стрий – Ходорів в 1875 р.), а звідти пішки дорогою мандрував карпатськими селами “до Синевідську та на Побук, Бубнище, Тисів, Церковну, Мізунь, Велдіж, зайшов до Лолина”⁸ (поблизу міста Долини). Далі І. Франко згадує, що влітку 1874 р. повернувшись “з Лолина до Дрогобича..., пустився в противний бік у гори на Опаку, Смілну, Тур’є до Волосянки, де вуйко моєї пок. матері був попом”⁹. Така мандрівка пішла на користь молодому досліднику, адже вона допомогла йому побачити більше світу й людей.

На основі зібраних матеріалів у період цих мандрівок, перебуваючи на парохії в Дулібах, І. Франко пише поезію “Коляда”¹⁰, яка увійшла до збірки “Із літ моєї молодости” (у примітках зазначено: “Писано в Дулібах, коло Стрия, д. 24 грудня 1875 р.”¹¹) та першу велику повість “Петрії і Довбушуки”, у якій перебіг подій та ландшафти були “вигаданими”, хоча їх мотив komponували мемуари про життя і побут в Уричу, Бубнищі та Нижньому Синевідську¹². І. Франка в дорозі постійно супроводжував гімназійний друг П. Шанковський. Подорожування привели хлопців також до поселення Голобутова та присілка села Грабовця Солуксела, мешканці котрого були справжніми спадкоємцями опришків і аж до містечка Перегінська, що тепер є адміністративно приналежним до Івано-Франківської області¹³.

Теренами Стрийщини – селами Миртюки, Фалиш, Станків, Довге, Моршин та Лисовичі подорожував І. Франко і після закінчення першого курсу університету. Так, у 1876 р. він завітав до Лолина, де гостював у пароха Михайла Рошкевича¹⁴. З Ольгою Рошкевич сестрою М. Рошкевича І. Франко познайомився тут у 1877 р. Про почуття майбутнього письменника до цієї дівчини чимало відомо із віршів самого І. Франка до неї¹⁵.

Окрім навколишніх місцевостей Стрийщини, І. Франко часто відвідував місто Стрий. Чи не вперше він оглянув місто Стрий та його околиці ще навчаючись в Дрогобицькій гімназії влітку 1874 р., під час своєї канікулярної подорожі до Лолина, від чого отримав багато позитивних та захоплюючих вражень.

Проте із Стриєм пов’язані і прикрі моменти у житті І. Франка. З 12 на 13 червня 1880 р. І. Франко ночував у стрийській тюрмі де написав вірш “Ти знов оживаєш, надіє!” підписавши “12/VI. Стрий”. Тоді ж, мабуть, було написано принаймні частину поезії “Милосердним”¹⁶, а наступного дня – вірш “Човен”¹⁷.

Через деякий час дружині І. Франка перестала подобатися Стрийщина, і вони почали їздити на літній відпочинок у село Криворівню на Гуцульщині. Але 1900 р. І. Франко ще раз відвідав Моршин і тоді ж у сусідньому селі Довгому зробив опис давньої церкви XVII ст.¹⁸ Там він натрапив на прикрий факт несвідомого руйнування старих пам’яток культури. Сільські молодики для пострілів з “моздира” (самостріл, який використовувався під час Великодних свят молоддю

– В. Г.) виготовляли “флейтухи” (паперові кулі – В. Г.) з паперу, списаного кириличними азами. Коли ж він уважно зібрав і порівняв рештки обвуглених шматків манускрипту з рукописними книгами XVI – XVII ст., знайденими на церковному піддашшю, виявилось, що вони були вирвані із найдавнішої з них¹⁹.

У селі Довгому І. Франко віднайшов, окрім кількох требників, псалтирів та часословів Почаївського друку, три рукописні книги: дві Тріоди Пісні, складені близько XVII ст., (у них був відсутній текст на початку і кінці та в середині) і одне четвероєвангеліє, яке було найдавнішим і найцікавішим із знахідок. Четвероєвангелія – книга формату малого folio (формат друкованого аркуша – В. Г.), папір у ній досить цупкий, філіграні відсутні. Сам почерк прямий, літери великі, акуратно вимальовані і датується приблизно XV ст. або початком XVI ст. Чорнило вмщувало у собі великий відсоток заліза, про що свідчить те, що за певний час воно позачорнювало, а подекуди попроїдало папір. Титулки (заголовки) у тексті і зауваження на маргінесах (полях) написані кіноваром. Сама ж редакція тексту середньо-болгарська: в графіці простежується перемішування знаків “ъ” і “ь”, проте знак “ы” відсутній. У самому ж правописі, а також у тексті простежуються чимало оригінальних і рідкісних прикмет, які на відміну від інших манускриптів були пізніше основою друкованих. Назагал із знайденого І. Франком рукопису збереглося 77 неушкоджених аркушів і 5 часткових залишків²⁰.

Цього ж 1900 р. разом І. Франко з О. Колесою, М. Павликом та О. Роздольським здійснив етнографічну експедицію на Стрийщину, у вищезгадані місцевості, під час якої чимало разів відвідував І. Франко й Стрий²¹. Тут він мав доброго друга-народовця, вчителя Стрийської гімназії, редактора журналів “Нива” і “Русь”, співавтора і співвидавця брошур “Слово на слово до редактора “Слова” та “Голос на голос для Галичини” Костя Горбала, з яким познайомився в 1883 р. І. Франко користувався не тільки його садибою, але й доброю книгозбірнею з бібліографічними раритетами. На жаль, під час великої пожежі в Стрию 17 квітня 1886 р. частина цієї бібліотеки згоріла²². Через К. Горбала та його однодумців І. Франко заприятелював зі священником Олексою Бобикевичем та священником і композитором Остапом Нижанківським, інженером, композитором і піаністом Остапом Бобикевичем, родиною Колесів із села Ходович, актрисою Іванною Біберович з села Фалиша, іншими культурними та колегіальними постатями, охоче брав участь у різних святах і концертах²³. У підсумку І. Франко не менше двадцяти п’яти разів відвідував місто Стрий²⁴. Це було викликане тим, що окрім пошуково-дослідницької діяльності, якою він займався у місті та його околицях, І. Франко мав тут добрих друзів і знайомих ще з часів навчання у Дрогобицькій гімназії.

У вересні 1891 р. у Стрию пройшло перше віче жінок Галичини. Його очолили Наталія Кобринська та Євгенія Ярошинська. На зібранні висловлювалися протести проти нерівноправного становища жінок в суспільному та культурному житті, висувалися вимоги про створення українських жіночих гімназій²⁵.

29 листопада 1893 р. у Стрию було скликано товариством “Підгірська рада” окружне віче, на якому виступив з промовою Іван Франко. За його словами, резолюції, які були ухвалені на цьому вічі, нічим не відрізнялися “від загального типу руских вічових резолюцій, собливо тих, що так часто були ухвалювані радикальними вічами”²⁶. На ньому були присутніми 100-150 селян (це число є приблизним, оскільки віче проходило в період від 11 до 5 години дня і число присутніх постійно змінювалося). На думку І. Франка, найкраще представленим був реферат доктора-адвоката Олесницького “О закросній в соймі реформі закона громадського”²⁷.

Кілька населених пунктів Стрийщини і сам Стрий І. Франко згадує у поемі “Мандрівка Русина з Бідою”, написаній навесні 1893 р. Очевидно, автор послуговувався у творі власними переконаннями від своїх виступів впродовж 1890-1891 рр. як керівника радикальної партії в містах Снятині, Коломиї, Бродах, Стрию та інших, де він розтлумачував виборчу юриспруденцію, демаскував зловживання під час виборів тощо. За допомогою літературного прийому в подорожі своїх дійових осіб автор повідомляє про важке життя народу, діяльність відомих людей краю, різні події, пригоди тощо²⁸.

І. Франко практично ніколи не оминав у своїх літературно-критичних та науково-публіцистичних працях знаних постатей Стрийщини. Так, наприклад, він кілька разів згадує у своєму “Нари-сі з історії українсько-руської літератури до 1890 р.” постать архітектора Василя Нагірного, родом із селянської родини з села Гірне на Стрийщині, який, “...вернувши до краю, зайнявся не тільки будуванням мурованих руських церков досить невиразного і шаблонного стилю, але також загалом економічними справами, і належав до основателів “Народної торгівлі”, а пізніше також асекураційного товариства “Дністер”²⁹. Поряд виявляємо окремі свідчення про життя і творчість таких культурних і громадських діячів Стрийщини: Олекси Бобикевича, Остапа Нижанківського, Євгена Олесницького та інших³⁰. Згадує автор також про своє перебування влітку 1874 р. в селі Дулібах³¹.

Чимало визначних постатей Стрийщини дошукувалися порад та сприяння у І. Франка. Так, Т. Костів, колишній народний учитель, а відтак актор Львівського театру, пізніше Стрийського, який “запровадив стисліший хор і урядив кілька представлень як: “Наталку”, “Триця”, “Кам’яну душу” і прочі”, просив поради у І. Франка стосовно подальшої діяльності, оскільки не мав такого досвіду. Плануючи свої поїздки по містах, але переважно капела зупинялася у селах, щоб, “...співати Службу Божу по церквах, устроювати вечерки з співами і деклямаціями, відчити, віча, а пізніше – представлення, закладати “Руські охоронки”, просив І. Франка поділитися з ним інформацією стосовно методики такої діяльності³².

У 1907 р. Іван Франко приїхав на відпочинок до свого довголітнього і щирого друга, відомого композитора, диригента і громадсько-культурного діяча Остапа Нижанківського в село Завадів біля Стрия. Василь Пастущин у своїх спогадах

згадував: “Іван Якович нібито відпочивав у Остапа, а в дійсності він багато працював днями і ночами. Він був тоді в силі свого віку і своєї творчості. Своєю працею він зробив глибоке і незабутнє враження на нас всіх присутніх. Над чим він тоді працював, не знаю. Але добре пригадую собі, що в його окремій кімнаті було багато книжок, журналів, газет, безліч виписок тощо. Він найпізніше йшов спати й найраніше з нас усіх у хаті вставав до праці”³³.

Окрім життєвих, творчих та історико-краєзнавчих тем, пов’язаних зі Стрийщиною, у спадщині І. Франка досить широко представлені етнографічно-фольклорні дослідження цього краю. На теренах Стрийщини І. Франко записав та включив до свого збірника “Галицько-руські народні приповідки” приблизно 150 прислів’їв і приказок. Це доволі небагато з огляду на те, що в Дрогобичі він зібрав їх більше 600, а в рідних Нагуєвичих – 11 000! ³⁴ Ареал його фольклористичних зацікавлень охоплює здебільшого ті села, де він часто бував або гостював у своїх друзів та добрих знайомих: Дуліби, Завадів, Голобутів, Добрівляни, а також Стрілки, Довголука, Гірне, Заплатин, Довге, Грабовець, Лисятичі, Братківці, Нежухів, Неслуків, та місто Стрий³⁵.

Найбільше прикладів народної мудрості Стрийщини І. Франко зібрав у Голобутіві. Дещо менше фольклорного матеріалу записано в Дулібах, Завадові, Гірному та інших. Чимало прислів’їв та приказок зібрав І. Франко під час перебування в Стрию, включивши їх у збірник окремою тематичною групою. Деякі з них свідчать про проблематичне соціальне становище тодішньої простої людини, яка через бідність і неосвіченість не може домогтися своїх прав і справедливості³⁶.

Перебуваючи в Стрию, І. Франко занотовував коломийки, які пізніше помістив у своїх збірках, а Філарет Колесса з його голосу записував їх мелодії. На вшанування пам’яті Т.Шевченка і з нагоди 25-річчя літературної діяльності Юрія Федьковича в Стрию 1887 р. вийшов літературно-науковий збірник “Ватра” за редакцією Василя Лукича. Крім творів інших літераторів, у ньому було вміщено оповідання І. Франка “Місія”³⁷. Прибуток від збірника було витрачено на відновлення книгозбірні міського управління, пошкодженої пожежею 1886 р. Окрім Стрия, І. Франко збирав та фіксував коломийки у селі Лолин на Стрийщині³⁸.

Окрім коломийок, І. Франка цікавили і пісні, які побутували на Стрийщині. Про це можна довідатися з його автобіографічних рядків: “Весною 1875 р. ішов я піхотою (пішки – В. Г.) з Долини в гори, у Велдіж. Ішов сам, бесідувати не було з ким, – а для якої-такої розривки мугикав собі під носом арії народних пісень”³⁹. Переважно мелодії пісень І. Франко наспівував і тоді, коли писав свої твори, тому що пісня була його могутньою стихією⁴⁰. Пісня для дослідника була товаришкою у всіх важких моментах його плідного та працелюбного життя⁴¹.

У передмові до збірки весільних пісень з села Лолина, зібраних Ольгою Рошкевич⁴² і опрацьованих І. Франком, наголошується, що “обрядова частина (весілля – В. Г.), коли молодий відводить з батьківського дому молоду, а особливо

той вельми драматичний діалог, в якому свахи ведуть суперечку з друзками за молоду... в Лолині представлені кільканадцятьма піснями⁴³. На думку дослідника, частина пісень глибоко поетичні, але в більшості це розмовні обрядові формули, які musіли первісно мати символічне та міфологічне значення. У цих піснях, як і в обрядах, “часто вдається розпізнати деколи виразні риси звичаїв, які існували в далекому минулому, наприклад, викрадання або купування дівчат для одруження, про що згадує ще Нестор та інші руські літописці”⁴⁴. Щодо мелодій весільних пісень, то вони в Лолині, як і в усіх українців, жалісні і свідчать про смуток дівчини і присутніх, яким у первісних часах супроводжувався акт одруження, коли дівчину схоплювали з дому батьків або ж продавали в чужу сторону⁴⁵.

У дослідженні “Жіноча неволя в руських піснях народних”, розкриваючи тему неволі жінки в українських народних піснях, І. Франко відображає свої міркування прикладами зібраних ним та його товаришами – М. Павликом, І. Мохом фрагментів народної творчості. Із зібраних ними пісень, мають перевагу записи з Лолина (13 пісень)⁴⁶. Тут доля дівчат постає в тоні про необачне кохання, внаслідок якого їх “...ждала ганьба перед цілою громадою, декуди на зарінку, за церквою, коло корчми били їх прилюдно шнурами від дзвонів, котрі перед тим на кілька день намочені були в соляній ропі”⁴⁷. Завершується стаття доволі розлогим аналізом коломийкової пісні “Про шандаря”, яка, за словами І. Франка, була ще свіжою” (недавно складеною народом – В. Г.). Її записала М. Рошкевич у Лолині, але виникла вона “певно, в околиці Делятина” (це поселення згадується на початку пісні)⁴⁸. Тут варто зауважити, що сюжет пісні “Про шандаря” реалізувався в драматургічному шедеврї І. Франка – п’єсі “Украдене щастя”⁴⁹.

В описі села Лолина І. Франко показав реалії повсякдення мешканців Стрийщини. Характеризуючи населений пункт, він пише: “Лолин – це невелике гірське сільце, що має коло 80 хат, розташоване біля річки Свічі в дуже бідній лісовій місцевості. Тамтешній народ, відрізаний від решти світу і пригнічений злиднями, не знає майже ніяких заробітків, ніякого промислу. Навіть мало займаються вівчарством...”⁵⁰. Сільська громада у сервітутній судовій справі позбулася значної частини полонин, віддалених від села. Центральним джерелом прожитку селян є худоба, яку відпасають у недалеких бескидах, а також малородюче поле, що ледве дає урожай вівса і картоплі, подекуди жита і ячменю. Лолинські селяни нічим не відрізняються від звичайного типу карпатських бойків (мешканців Стрийщини, Сколівщини, Самбірщини, Старосамбірщини, Турківщини – В. Г.): “...чоловіки середнього росту, мають широкі обличчя, русяве волосся, довге, спадаюче аж на плечі, очі сірі або голубі і добродушний вираз обличчя, часто виявляючий обмеженість і пригніченість думки. Їх одяг становить сорочка з грубого полотна (льону там не сіють), що сягає вище колін, без ніякої вишивки і прикрас, такі ж ногавиці і широкий ремінний пояс. Єдиним верхнім одягом для чоловіків і жінок є так звана “бунда”, тобто короткий кожух, що сягає вище колін, який і влітку носять без рукавів і вовною наверх, а взимку з рукавами і вовною всередину”⁵¹.

Лолінські хати є дуже малі і занедбані. У 1876 р. внутрішня обстановка найбагатших навіть лолінських помешкань була значно біднішою від підгірських: “...ліжко, складене з окремих дощок, має за всю постіль тільки соломі і декілька брудних подушок, велика скриня служила замість стола. Голі стіни до третьої частини своєї висоти вгорі були обкіпчені димом, бо величезна глиняна піч була без комина, дим виходив малим отвором у стелі. На полиці стояла пара мисок, три або чотири глиняні горшки, а на скрині лежала половина твердого, чорного хліба, збитого, як цегла, з виступаючими ячмінними стеблами і остюками. Перед вікнами, як звичайно, невелика купа гною”⁵². Господарських будівель було тільки дві, тобто стайня для корови чи теляти та сінник, а внизу помешкання був збудований хлів. На основі поданих І. Франком матеріалів, можна узагальнити особливості, подібності життя, побутових умов мешканців сіл Стрийщини⁵³.

У 1898 р. за допомогою І. Франка, Ф. Колесса починає друкуватися у виданнях Наукового товариства ім. Т. Шевченка. Зокрема, у п’ятому томі “Етнографічного збірника”, було опубліковано добірку “Людові вірування на Підгір’ю”, зібраного Ф. Колессою в с. Ходовичах на Стрийщині. Ця публікація була більш розширеним варіантом цього матеріалу, ніж опублікована раніше в журналі “Народ”⁵⁴. Публікуючи цю добірку матеріалу, І. Франко долучив до неї свою передмову, в якій так визначив цінність цієї праці: “Збірка д. Колесси цікава головню як перша спроба систематичного зводу людових вірувань в одній місцевості. Вона не вичерпує теми навіть для тої одної місцевості, та проте дає досить ясне поняття про той комплекс вірувань, що живе в душі нашого народу поза обсягом офіційного християнства. Систематичне впорядковане записок д. Колесси, dokonane мною, показує їх багатство в одних, їх люки в інших точках”⁵⁵. Водночас, І. Франко зауважив, що в “цій місцевості завше побутують тісні контакти та взаємодопомога при будівництві й інших трудомістких роботах, а також у важкі неврожайні роки і взагалі у звичайних життєвських ситуаціях. Взаємозв’язки між кумами не підлягали якимось нормам, хоча в деяких селах переважала офіційність (називали один одного на “ви”, при столі не сідали поруч, не одружувались між собою)”⁵⁶.

Соціальний побут, життя та культура Стрийщини також відображено в повісті І. Франка “Петрії і Довбушуки”⁵⁷, його оповіданнях “Ріпник”⁵⁸, “На лоні природи”⁵⁹, “Цигани”⁶⁰; в дослідженнях “Етнографічна експедиція на Бойківщину”⁶¹, “Тромадські шпихліри і шпихліровий фонд у Галичині 1784–1840 рр.”⁶², “Панщина та її скасування 1848 року в Галичині”⁶³ та інші.

Таким чином, науково-краснознавча діяльність Івана Франка на теренах Стрийщини була різноплановою. Тут він віднайшов кілька манускриптів та рукописних книг XVI – XVII ст. У 1900 р. дослідник здійснив етнографічну експедицію з метою вивчення етнографічно-фольклорних особливостей краю. Чимало перлин народної мудрості було віднайдено вченим на теренах Стрийщини (найбільше в Голобутові), записано велику кількість коломийок та опрацьовано весільні пісні із Лолина, які збрала О. Рошкевич.

THE DISTRICT OF STRYI IN SCIENTIFIC AND REGIONAL STUDIES OF IVAN FRANKO

Volodymyr GALYK

Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University,
Department of World History

The article covers scientific and regional studies of Ivan Franko on the territory of the Region of Stryi. It shows the ways of his work, the results of his research and the importance of this research for Galician local science.

Key words: Ivan Franko, Stryi, regional study

¹ Див про це докладніше у: Франко І. Галицьке краєзнавство / І. Франко // Франко І. Зібрання творів у 50-ти т. – Київ: Наук. думка, 1986. – Т. 46. – Кн. 2. – С. 116–150.

² Шанковський Л. Нарис історії Стрийщини. III. Під чорним орлом Габсбургів. 5. Стежками Івана Франка / Л. Шанковський // Стрийщина. – Нью-Йорк – Торонто – Париж – Сідней: б/в, 1990. – Т. I. – С. 117–118.

³ Дем'ян Г. Золотий годин / Г. Дем'ян // Хвилі Стрия: Сторінки з історії культури та національно-визвольного руху, сучасне літературно-митсецьке життя. – Стрий: б/в, 1995. – С. 250–252; Дем'ян Г. Таланти Бойківщини / Г. Дем'ян. – Львів: Каменяр, 1991. – 325 с.

⁴ Пастух Р. Іван Франко і Стрийщина / Р. Пастух // Стрийщина крізь призму століть. / Праці науково-дослідної лабораторії археології та краєзнавства ДДПУ ім. І. Франка. – Вип. 3. – Дрогобич: Коло, 2004. – С. 81–93.

⁵ Горак Р., Гнатів Я. Іван Франко / Кн. восьма. Роки страждань / Р. Горак, Я. Гнатів. – Львів: Видавничий центр імені Івана Франка, 2007. – 546 с.; Горак Р., Гнатів Я. Іван Франко / Кн. дев'ята. Катастрофа / Р. Горак, Я. Гнатів. – Львів: Видавничий центр імені Івана Франка, 2008. – 480 с.; Горак Р., Гнатів Я. Іван Франко / Кн. друга. Цілком нормальна школа / Р. Горак, Я. Гнатів. – Львів: Видавництво отців Василян "Місіонер", 2001. – 204 с.; Горак Р., Гнатів Я. Іван Франко / Кн. п'ята. Не пора! / Р. Горак, Я. Гнатів. Львів: Видавничий центр імені Івана Франка, 2005. – 426 с.; Горак Р., Гнатів Я. Іван Франко / Кн. перша. Рід Якова / Р. Горак, Я. Гнатів. – Львів: Видавництво отців Василян "Місіонер", 2000. – 232 с.; Горак Р., Гнатів Я. Іван Франко / Кн. сьома. Протистояння / Р. Горак, Я. Гнатів. Львів: Видавничий центр імені Івана Франка, 2006. – 584 с.; Горак Р., Гнатів Я. Іван Франко / Кн. третя. Гімназія / Р. Горак, Я. Гнатів. – Львів: Видавництво отців Василян "Місіонер", 2002. – 360 с.; Горак Р., Гнатів Я. Іван Франко / Кн. четверта. Університет / Р. Горак, Я. Гнатів. – Львів: Видавничий центр імені Івана Франка, 2004. – 472 с.; Горак Р., Гнатів Я. Іван Франко / Кн. шоста. В поті чола / Р. Горак, Я. Гнатів. – Львів: Видавничий центр імені Івана Франка, 2005. – 532 с.

⁶ Присяжний Т., Присяжний П., Бандура В. Нетрадиційний погляд на життя і творчість Каменяря (Франко – рибалка і художник слова): Монографія / Т. Присяжний, П. Присяжний, В. Бандура. – Тернопіль: Астон, 2006. – 264 с.

⁷ Франко І. Лист до М. П. Драгоманова від 26 квітня 1890 р. / І. Франко // Франко І. Зібрання творів у 50-ти т. – Київ: Наук. думка, 1986. – Т. 49. – С. 244.

⁸ Там само.

⁹ Там само.

¹⁰ Франко І. Коляда. (Руським господарям) / І. Франко // Вибрані твори: В 3-х т. Т. 1: Поезії, поеми. 2-е вид., доп./ Ред. колегія: Скотний В. Г. та ін. – Дрогобич: Коло, 2005. – С. 83–88.

- ¹¹ Франко І. Вибрані твори: В 3-х т. Коментарі. Т. 1: Поезії, поеми. 2-е вид., доп./ Ред. колегія: Скотний В. Г. та ін. –Дрогобич, 2005. С. 672.
- ¹² Франко І. Петрії і Довбушуки. Повість у двох частих. [Друга редакція]. Предмова. Postscriptum. / І. Франко // Франко І. Зібрання творів у 50-ти т. – Київ: Наук. думка, 1979. – Т. 22. – С. 327–329, 486–488.
- ¹³ Пастух Р. Іван Франко і Стрийщина. – С. 82.
- ¹⁴ Там само.
- ¹⁵ Дорошенко В. Страдницький шлях І. Франка / В. Дорошенко // Записки НТШ. – Нью – Йорк – Париж – Сідней – Торонто: б/в, 1957. – Т. CLXVI. – С. 9–48.
- ¹⁶ Франко І. Милосердним / І. Франко // Франко І. Зібрання творів у 50-ти т. – Київ: Наук. думка, 1976. – Т. 1. – С. 53–54.
- ¹⁷ Франко І. Човен / І. Франко // Франко І. Зібрання творів у 50-ти т. – Київ: Наук. думка, 1976. – Т. 1. – С. 65–66.
- ¹⁸ Франко І. Із наукових екскурсій по краю / І. Франко // Нечиталюк М. Наші публікації. Літературна Україна. – 1966. – 25 жовтня. – С. 2.
- ¹⁹ Там само.
- ²⁰ Там само.
- ²¹ Дем'ян Г. Таланти Бойківщини / Г. дем'ян. – С. 48.
- ²² Пастух Р. Іван Франко і Стрийщина / Р. Пастух. – С. 86.
- ²³ Там само. – С. 87.
- ²⁴ Там само. – С. 48.
- ²⁵ Левицький М. Батоський В. Ісаєвич Я. Стрий / М. Левицький // Історія міст і сіл Української РСР. Львівська обл. – Київ: б/в, 1968. – С. 793.
- ²⁶ Франко І. Окружне віче в Стрию / І. Франко // Народ. – Коломия, 1893. – Рік. IV. – 1 і 15 октября. – Ч. 19 і 20. – С. 232.
- ²⁷ Там само. – С. 233.
- ²⁸ Франко І. Оси. IX. Вандрівка Русина з Бідою / І. Франко // Франко І. Зібрання творів у 50-ти т. – Київ: Наук. думка, 1979. – Т. 1. – С. 126–141.
- ²⁹ Франко І. Нарис з історії українсько-руської літератури до 1890 р./ І. Франко // Франко І. Зібрання творів у 50-ти т. – Київ: Наук. думка, 1984. – Т. 41. – С. 369.
- ³⁰ Там само. – С. 379, 437, 438, 444.
- ³¹ Там само. – С. 356.
- ³² Костів Т. Лист Костіва Т. до І. Франка від 16 листопада 1902 р. з Стрия. / Т. Костів. – Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України (далі – ІЛ). – Ф. 3. – спр. 1638. – С. 275-277.
- ³³ Пастущин В. Деякі спогади про Івана Яковича Франка / В. Пастущин // Дей О. І. упор. Іван Франко у спогадах сучасників. – Кн. I. – Львів: Книжково-журнальне видавництво, 1956. – С. 501–502.
- ³⁴ Пастух Р. Іван Франко і Стрийщина / Р. Пастух. – С. 89.
- ³⁵ Див про це докладніше: Франко І. Передмова до першого тому (видання “Галицько-руські народні приповідки”. Львів, 1905) / І. Франко // Франко І. Зібрання творів у 50-ти т. – Київ: Наук. думка, 1983. – Т. 38. – С. 302–306; Франко І. Передмова до другого тому (видання “Галицько-руські народні приповідки”. Львів, 1908) / І. Франко // Франко І. Зібрання творів у 50-ти т. – Київ: Наук. думка, 1983. – Т. 38. – С. 318–322; 377; Франко І. Передмова до третього тому (видання “Галицько-руські народні приповідки”. Львів, 1910) / І. Франко // Франко І. Зібрання творів у 50-ти т. – Київ: Наук. думка, 1983. – Т. 38. – С. 323-326.
- ³⁶ Див. докладніше зміст прислів'їв і приказок у: Франко І. Галицько-руські народні приповідки / І. Франко. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2006. – Т. 1; Франко І. Галицько-руські народні приповідки / І. Франко. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2006. – Т. 2; Франко І. Галицько-руські народні приповідки / І. Франко. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007. – Т. 3.
- ³⁷ Див.: Франко І. Місія / І. Франко // Ватра. – Стрий, 1887. – С. 63–90; Франко І. Місія / І. Франко // Франко І. Зібрання творів у 50-ти т. Київ, 1978. Т. 16. С. 265–299.

- ³⁸ Дей О. І. Поетична панорама народного життя. Примітки / І. О. Дей // Коломийки в записках Івана Франка. Упор. текстів, передмова та примітки О. І. Дея. – Київ: Музична Україна, 1970. – С. 13.
- ³⁹ Франко І. Вугляр / І. Франко // Франко І. Зібрання творів у 50-ти т. – Київ: Наук. думка, 1978. – Т. 16. – С. 245.
- ⁴⁰ Людкевич С. Іван Франко і музика / С. Людкевич // Дослідження і статті. – Київ: б/в, 1976. – С. 200.
- ⁴¹ Радевич-Винницька Л. Пісні Бойківщини у житті і творчості Івана Франка / Л. Радевич-Винницька // Франко і Музика. – Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ ДДПУ ім. Івана Франка, 2006. – С. 42.
- ⁴² Див. докладніше: Roshkewycz O. Zbiyg wiadomosjki do antropologii krajowej / O. Roshkewycz. – Кракув, 1886. – Т. 10. – 113 s.
- ⁴³ Франко І. [Весільні пісні та звичаї с. Лолина, Стрийського повіту] / І. Франко // Франко І. Вибрані статті про народну творчість. – Київ: Видавництво Академії Наук УРСР, 1955. – С. 102.
- ⁴⁴ Там само.
- ⁴⁵ Там само. – С. 102-103.
- ⁴⁶ Франко І. Жіноча неволя в руських піснях народних / І. Франко // Іван Франко. Вибрані статті про народну творчість. – Київ: Видавництво Академії Наук УРСР, 1955. – С. 107-142.
- ⁴⁷ Там само. – С. 113.
- ⁴⁸ Там само. – С. 138-139.
- ⁴⁹ Див.: Франко І. Украдене щастя / І. Франко // Франко І. Зібрання творів у 50-ти т. – Київ: Наук. думка, 1978. – Т. 16. – С. 7-64.
- ⁵⁰ Франко І. [Весільні пісні та звичаї с. Лолина, Стрийського повіту] / І. Франко. – С. 103.
- ⁵¹ Там само.
- ⁵² Там само.
- ⁵³ Там само.
- ⁵⁴ Горак Я. Взаємини між Філаретом Колесою та Іваном Франком / Я. Горак // Науковий вісник музею Івана Франка у Львові. – Львів: Каменяр, 2003. – Вип. III. – С. 37.
- ⁵⁵ Франко І. Передмова. Людові вірування на Підгір'ю в с. Хомовичах Стрийського повіту списав Філарет Колеса.; Людові вірування на Підгір'ю. Зібрав Др. Іван Франко / І. Франко // Етнографічний збірник. – Т. 5. – Львів: б/в, 1898. – С. 76.
- ⁵⁶ Там само. – С. 196.
- ⁵⁷ Див.: Франко І. Петрії і Довбушуки. Повість в трьох частях / І. Франко // Франко І. Зібрання творів у 50-ти т. – Київ: Наук. думка, 1978. – Т. 14. – С. 7-244.
- ⁵⁸ Див.: Франко І. Ріпник / І. Франко // Франко І. Зібрання творів у 50-ти т. – Київ: Наук. думка, 1978. – Т. 14. – С. 277-291; Франко І. Ріпник [Друга редакція] / І. Франко // Франко І. Зібрання творів у 50-ти т. – Київ: Наук. думка, 1979. – Т. 21. – С. 25-64.
- ⁵⁹ Див.: Франко І. На лоні природи / І. Франко // Франко І. Зібрання творів у 50-ти т. – Київ: Наук. думка, 1978. – Т. 18. – С. 154-163.
- ⁶⁰ Див.: Франко І. Цигани (Інша редакція) / І. Франко // Франко І. Зібрання творів у 50-ти т. – Київ: Наук. думка, 1978. – Т. 16. – С. 379-385; Франко І. Цигани. (Оповідання) / І. Франко // Франко І. Зібрання творів у 50-ти т. – Київ: Наук. думка, 1978. – Т. 16. – С. 155-166.
- ⁶¹ Див.: Франко І. Етнографічна експедиція на Бойківщину / І. Франко // Франко І. Зібрання творів у 50-ти т. – Київ: Наук. думка, 1982. – Т. 36. – С. 68-100.
- ⁶² Див.: Франко І. Громадські шпихліри і шпихліровий фонд у Галичині 1784-1840 рр. / І. Франко // Франко І. Зібрання творів у 50-ти т. Київ: Наук. думка, 1984. – Т. 44. – Кн. II. – С. 621-698.
- ⁶³ Див.: Франко І. Панщина та її скасування 1848 р. в Галичині / І. Франко // Зібрання творів у 50-ти т. Київ: Наук. думка, 1986. – Т. 47. – С. 7-122.